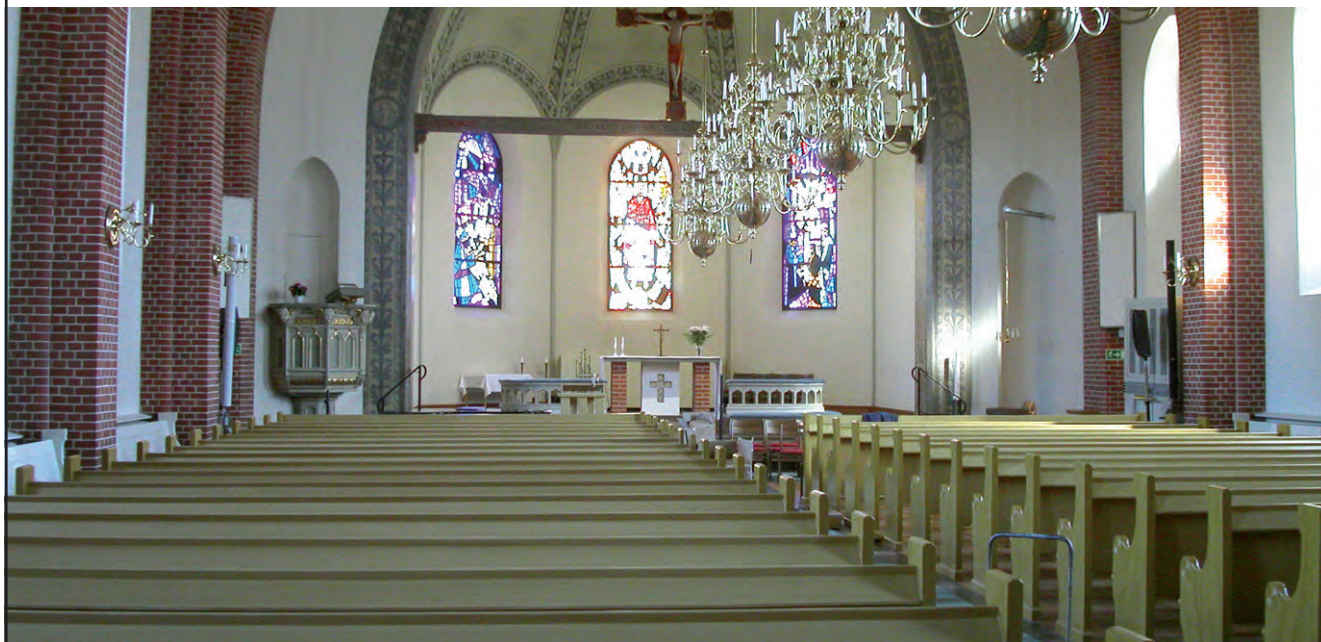

Nässjö nya kyrka

Antikvarisk kontroll i samband med
invändig restaurering och omgestaltning

*Nässjö stad i Nässjö kommun,
Jönköpings län, Växjö stift*

Nässjö nya kyrka

Antikvarisk kontroll i samband med
invändig restaurering och omgestaltning

*Nässjö församling i Nässjö stad och kommun
Jönköpings län, Växjö stift*

Rapport och foto: Britt-Marie Börjesgård
Grafisk design: Anna Stålhammar
Tryck: Arkitektkopia, Jönköping

Jönköpings läns museum, Box 2133, 550 02 Jönköping
Tel: 036-30 18 00
E-post: info@jkpglm.se
www.jkpglm.se

Utdrag ur tryckta och ajourhållna ekonomiska kartor är återgivna enligt tillstånd:
© Lantmäteriet. Ärende nr MS2007/04833.

© JÖNKÖPINGS LÄNS MUSEUM 2015

Innehåll

Inledning	5
Syfte	5
Historik	6
Staden	6
Arkitektfirman Hagström & Ekman	6
Kyrkans utformning och förändring över tid	7
Tidigare färgsättning och material	8
Före restaurering.	9
Omfattning och vidtagna åtgärder	10
Invändig ommålning av kyrkorummet	10
Målning av bänkinredning.	10
Behandling av golv.	11
Målning av tak.	11
Målning av väggar	12
Målning av dörrar	12
Målning av fönster	12
Restaurering/konservering	13
Restaurering av läktarbröst.	14
Kompletterande målningsarbeten.	14
Putsarbeten	14
Noterade fuktproblem	15
Byggarbeten	15
Urglesning av bänkrader.	15
Byte av golv	15
Partiella lagningar.	16
Omgestaltung av koret	16
Framflyttning av altaret	16
Nytt altarbord	16
Skrudrum.	17
Sakristian	17
Predikstolen	17
Övriga arbeten	18
Sammanfattning.	18
Utvärdering	19
Antikvariska noteringar	19
Äldre färgsättning.	19
Skydd av orgeln	19
Spår av äldre utförande.	19
Referenser.	19
Arkiv	19
Tryckta källor.	19
Tekniska och administrativa uppgifter	20
Bilagor	21

Utdrag ur digitala fastighetskartans blad Nässjö: 63E 9iS.

Inledning

Länsstyrelsen lämnade i beslut daterat 2000-02-07 tillstånd till en invändig renovering av Nässjö stads kyrka, dnr 225-14128-99. Tillståndet byggde på ett restaureringsförslag upprättat 1999 av Bo Ahlqvist Construo AB, Nässjö. Länsstyrelsen hade dessförinnan, den 28 januari 2000, lämnat tillstånd till förändringar i koret, dnr 225-12797-2000. Ett villkor i besluten var att antikvarisk kontroll skulle utföras av Jönköpings läns museum samt att läns museets synpunkter i lämnade remissyttranden skulle beaktas.

Syfte

Åtgärderna syftade till att skapa ett fräscht och harmoniskt kyrkorum med en färgsättning som bottnade i kyrkans ursprungliga, men anpassad till dagens kyrkorum. Ändringarna i koret gjordes för att få ett altare som är funktionellt med utgångspunkt från littergin och ett modernt nyttjande.

Historik

Staden

Tätorten Nässjö växte under 1800-talets andra hälft fram kring järnvägen och det stationshus som uppfördes i Nässjö i samband med byggandet av södra stambanan som invigdes i hela sin sträckning år 1864. Det gamla sockencentrat kring Nässjö by kom efterhand att bli allt mer perifert i förhållande till den framväxande staden och frågan att bygga en kyrka i den nya tätorten aktualiserades.

Arkitektfirman Hagström & Ekman

Den nya kyrkan ritades av arkitektfirman Hagström & Ekman i Stockholm. Arkitekterna Georg Hagström (1865–1918) och Fritiof Ekman (1871–1941) utbildade sig i Stockholm och efter de för tiden traditionella studieresorna och kortare anställningar startade de sitt kontor år 1898. Företaget var ett av de mera framgångsrika i Stockholm vid denna tid och var verksamt fram till och med år 1917. Arkitektkontoret ritade framförallt affärs- och bostadshus i de expansiva områdena av staden, sammantaget uppfördes 154 byggnader i Stockholm efter deras ritningar. Flertalet av deras byggnader utgör idag välkända fasader längs Strandvägen och i andra centrala lägen.

De hade även flera uppdrag i landsorten och har ritat sparbanksbyggnader, skolor och tingshus. Hagström var född i Älgshult i Småland och Ekman i Gnarp i Hälsingland, och flera av uppdragen utanför Stockholm var lokaliserade till Ekmans hemtrakter i södra Norrland. Nässjö nya kyrka utgör dock den enda kyrkobyggnaden, vid sidan om två kyrkorestaureeringar, Älgshults samt Grangärde kyrka i Dalarna.

Interör mot öster. Foto: Anders Roland 1925.

Kyrkans utformning och förändringar över tid

Kyrkan i Nässjö grundlades år 1908 och den invigdes i december följande år. Byggmästare var Oskar Forsberg från Göteborg som hade uppfört en rad kyrkor dessförinnan. Stilmässigt har kyrkan dels drag av nygotik dels inslag av nationalromantik. I äldre beskrivningar uppges den hämtat sina förebilder i den baltiska tegelgotiken.

Kyrkorummet var vid invigningen inte färdigdekorerat, utan enbart prytt av ett textband på triumfbågen med texten ”Kristus har älskat församlingen och utgivit sig själv för henne”, vidare var fönster och korets valvbågar accentuerade med en linje. Efter att kyrkorummet blivit färdiginrett år 1910 har det förändrats vid några tillfällen. Den ursprungliga dekoren i koret som utfördes av konstnären Knut Lindblom, Stockholm, i form av draperimålningar på korväggen och änglar i dess tak övermålades redan år 1926. Dekoren på triumfbågen som vid sidan av den tidigare nämnda textdevisen utgjordes av bandornamentik ersattes då med den nuvarande växtornamentiken. Det mittersta korfönstret igensattes och en altartavla i tre sektioner infogades i koret, vidare målades ett rundkors över altartavlans mittsektion på linje med de bevarade fönstrens överkant. Den nya altartriptyken och den nya muralmålningen utfördes av göteborgskonstnären G E Ström. (Gunnar Erik Ström har även utfört kyrkomålningar i Strömstads kyrka och i Skee kyrka i Bohuslän, altartavlor till Skärhamns kapell och Lycke kyrka samt en altarpupp i Dals-Eds kyrka i Dalsland.) Vid samma tidpunkt fick även det medeltida krucifixet sin nuvarande placering.

År 1946 genomfördes ytterligare förändringar. Dåvarande landsantikvarien Egil Lönnberg upprättade inför arbetena ett omfattande PM, som dock inte kom att genomföras i alla stycken. Johannes Dahls arkitektkontor i Tranås var ansvarig för arbetena. Vid denna renovering ommålades kyrkorummet, den accentuerande linjen runt fönstren målades över och det bärande takbjälklaget kom att inmålas i takets färg. Redan vid denna renovering diskuterades att avlägsna den knappt 20 år gamla altartavlan och ersätta denna med glasfönster.

År 1961 byttes sedan altartriptyken mot de tre korfönstren med motiv format av färgat glas. Fönstren är skapade av konstnären Elis Lundqvist, Huskvarna och glaselementen är tillverkade vid Linds-hammars glasbruk. Elis Lundqvist (1914–1969), som var barnfödd i Nässjö har även formgivit glasfönster i Forserums kyrka, Växjö domkyrka och Huskvarna missionskyrka.

Vid restaureringen 1961 byttes altarbordet av trä mot det nuvarande i tegel. Vidare avlägsnades bl.a. även ett baldakintak som hade hängt över dopfunten. Längre fram på 1960-talet renoverades sedan kyrkorummet, målningarna på triumfbågen och den bakre valvbågen på läktaren tonades ned. Samtidigt målades bänkkvarteren i en grågrön kulör.

De borttagna altartavlorna hänger nu längst ner i kyrkorummet

under läktaren. I övrigt har delar av bänkinredningen avlägsnats, dels år 1977–78 då de fyra främre bänkraderna togs bort för att ge plats åt kören, dels tio år senare då bänkarna under läkaren avlägsnades till förmån för en ljusbärare och ett manöverbord för ljus och ljud.

Tidigare färgsättning och material

På de ursprungliga ritningarna framgår att bänkarna i sitt första utförande har varit ådringsmålade, även bänkfronternas speglar var strukna på samma sätt.

I förslaget till ommålning från 1925 beskrivs kyrkorummet enligt följande:

Kyrkorummet med sina kraftiga, röda tegelbågar samt gulvita väggfält stå tillsammans med inredningens rödbruna färg som ett färgaccord under det att korets och läktarpartiets färger giver ett helt annat. Dessa senare äro, utom koret i grella färger hållna dekorering, av en föga kraftig sort och bliver dekoreringen därför, i jämförelse med den starka färgen i kyrkan, blaskig och intetsägande. ... För att erhålla en god interiör bör en enhetlig dekorering åstadkommas. Därvid bör kyrko-rummets kraftiga bågar och färg bliva det normgivande även för den övriga delen av rummet, vilket bör få en kraftig men enkel dekorering varjämte en varmare belysning bör åstadkommas. Bågarna i triumfbåge och över läktare dekoreras så att de i färg sammanhöra med kyrko-rummet. ...

Kyrkan har sedan förändringarna på 1920-talet ommålats dels på 1940-talets mitt, dels år 1967. Båda dessa renoveringar genomfördes efter program av arkitekt Johannes Dahl i Tranås, den senare målningen verkställdes av målaremästare Rune Håkansson.

Interiör mot koret som visar kyrkans utseende efter omdaningen 1926. Foto: A Hegethorn.

Inför den första av dessa Dahl-restaureringar beskriver landsantikvarie Egil Lönnberg i en handling från 1944 bänkarna som varande marmorerade i brun-grön-svart. I arbetsbeskrivningen från 1946 anges att bänkarna skulle bättras på slitna ställen och laseras, även i beskrivningen från 1966 talas om att bänkarna skulle bättras, ej ommålas helt. Det går inte av dessa handlingarna att utläsa om den

nuvarande kulören tillkommer på 1940-talet eller på 1960-talet.

Vad gäller takfärgen har den varit gulvit i de tidigare refererade handlingarna. I beskrivningen från 1946 fastställs att *"tak kalkas 3 ggr med slagen Hälsingborgskalk och gives kalkningen en lätt rörelse i färgen vid sista strykningen, så att en livligare yta uppkommer. Den vita kalken brytes lätt enligt arkitektens anvisning ned guldockra och bensvart. Sista strykningen sker tunt med cilikatrik färg. ... Lister i tak lutas av, tvättas och uppskrapas varpå målas 2 ggr med oljefärg i ton, som bestämmes av arkitekten. Väggarna behandlas som tak, med cilikatrik färg. ..."*

I handlingen från 1966 bekräftas att väggar och tak var strukna med en emulsionsfärg i en ljust grågul ton. Det nuvarande vita takfärgen tillkom vid denna restaurering.

Före restaurering

Kyrkorummet var i behov av ommålning då bänkarna uppvisade visst slitage. Kyrkorummet var målat i kulörer som församlingen delvis upplevde som oharmoniska och mörka.

Kyrkans bänkar, som är fristående bänkar av karaktären "missionshusbänkar", var gråmålade med marmorerade bänksidor. Tillika speglarna i bänkfronterna var marmorerade i olika grå toner.

Detalj bänkfront före restaurering.

Bänkarna var gråmålade med marmorerade gavlar.

Golvsockeln var målad i en mörk kallgrå ton. Beroende på ljuset upplevdes färgen ibland som grågrön ibland som mera kallgrå. De främre och bakre valvbågarna vid läktaren var målade med tegelimitation. De dekormålade valvbågarna vid koret och läktaren hade tonats ned genom att de hade strukits med ett tunt vitlaserande ytskikt.

Altaret stod fristående på ett podium, men alltför långt draget mot den östra väggen för att möjliggöra mässa versus populum. Det murade altarbordet var inte det ursprungliga utan ersatte det

Kyrkorummet mot väster inför byggstart.

Kulörprov med en brun kulör, på gaveln närmast i bild är delar av den äldre färgsättningen framskrapad.

Arkitekt Bo Ahlqvist granskar färgproverna.

tidigare träbordet när koret omgestaltades 1961. Altarringen var den ursprungliga men hade klätts med en träfiberskiva på insidan vilket gjorde att den inte längre var genomskinlig.

Golven i Marcuskapellet och sakristian var täckta av heltäckningsmattor och som framförallt i kapellet luktade instängt.

Omfattning och vidtagna åtgärder

Invändig ommålning av kyrkorum

Samtliga snickerier, förutom sidobänkarna, målades med linoljefärg, fabrikat Engwall o Claesson, kulörerna platsbröts. Målningsarbetena utfördes av Rune Håkansson Måleri AB genom Jan Håkansson. Målningsmaterial och fabrikat specificeras i bilaga 2.

Målning av bänkinredning

Bänkinredningens kulör hade varit uppe till diskussion under en längre period inför restaureringen där läns museet hade deltagit i samråd under både 1998 och 1999. Färgprover hade tagit fram som visade att bänkarna ursprungligen varit målade i två olika bruna kulörer, men andra förändringar i kyrkorummet gjorde det svårt att återgå till originalfärgen.

Efter uppstrykningsprover enades man i samråd beställare, entreprenör och antikvarie att måla bänkarna med guldockra. En färg som svarar bra mot kyrkans tegelarkitektur och tar upp bottenfärgen i dekorationsmålningen i valvbågen samt tonen i korfönstren men som är ljusare än den ursprungliga bruna kulören. Gavlarna hölls i en mörkare ton än sits, rygg och psalmbokshylla. Gavlarna ådringsmålades och bänkarna laserades. För att klara slitage fernissades bänkarna sedan med en sidenmatt fernissa.

Sidobänkarna målades med äggoljetempera i samma kulör som väggen.

Till vänster: Kulörprover med olika kulörer.

Slipning av trägolv i bänkkvarteren.

Behandling av golv

Trägolvet i bänkkvarteren slipades och ströks med Alcro lasyrolja och Alcro golvfernissa, kulören fastställdes i samråd med beställare och antikvarie. Golven var tidigare mörkt bruna, de fick nu en ljusare kulör.

Målning av tak

Vid besiktning från ställning visades sig taket i kyrkorummet vara målat med limfärg på en underliggande emulsionsfärg på kalkavfärgad botten. Beslöts att tvätta ned den befintliga limfärgen och återstryka med limfärg. Taket målades med en vit limfärg knäckt i en gul ton. För att ge taket tillbaka dess karaktär av sektionsindelning med balkar och fackverk ströks bjälkarna i en gulbrun kulör med de flankerande listerna i en ljusare ockragul kulör.

Trätaket under läktaren målades med linoljefärg. Balkar och listverk målades i avvikande färg lika kyrkorummets tak.

Balkarna i taket mellan tegelbågarna var inmålad i bottenkulören.

Provstrykning av trägolvet med lasyrolja. Målare Jan Håkansson visar proverna.

Taket under läktaren före åtgärd.

Målning av väggar

Ursprungligen var tanken att väggarna i kyrkorummet enbart skulle rengöras. Beslutet blev sedan under processens gång att måla om väggarna mellan tegelpelarna och under läktaren. Väggarna målades lika befintligt med emulsionsfärg. Även tak och väggarna i vapenhuset var målade med emulsionsfärg och målades om på samma sätt.

Målning av dörrar

Dörrarna var målade i en grågrön matt färg vilket gjorde att den fint skurna dekoren inte kom till i sin fulla rätt. I en mindre förråd på läktaren fanns en dörr bevarad målad i en ursprunglig ockragul kulör. På dubbeldörrarna in till kyrkorummet fanns spår av en mera tegelröd kulör under beslagen. Efter provmålning valdes den rödaktiga kulören vid målningen av dörrarna i kyrkorummet.

Målning av fönster

Samtliga fönster på bottenvåningen målades om invändigt, samt fönstren på läktaren och i musikrummet. Målning av fönstren i trapphuset utfördes som tilläggsarbeten. Fönstren målades om i befintlig kulör, kulören platsbröts.

De imitationsmålade tegelmurarna under läktaren målades i samma kulör som väggen.

Uppstrukna alternativa färgprover dörrblad.

Ursprunglig färgsättning fanns bevarad i en skrubbs på läktaren.

Dekorationsmåleriet i valvbågarna vid koret och läktaren hade skador i form av sprickor och krackeleringar.

Restaurering/konservering

Restaurering av muralmåleri

Det dekorativa måleriet i triumfbågen över koret och valvbågen över orgeln var sedan tidigare renovering nedtonat genom att en svag vit hinna hade strukits över måleriet. Vidare fanns skador i form av krackeleringar, sprickor och färgbortfall. Ytorna rengjordes med målatvätt och vatten. Lösa partier fästes med Acronallim aktiverat av värme. Därefter utfördes lagning respektive spackling med fint sandspackel respektive hydrauliskt kalkbruk. De lagade ytorna isolerades med schellack. Grundering, retuscharmåleri utfördes med oljefärg på tub (konstnärsfärg). Avslutningsvis fernissades läktarbrösten med matt tavelfernissa/terpentin i en blandning 1+3. Restaureringen utfördes av Camilla Quick, Dupoint AB, Tumba, som underkonsult.

Camilla Quick utför retuscharbete.

Pågående rengöring av valvbågen. Den vita hinnan är delvis avlägsnad. Foto: Camilla Quick.

Kulörprov kororgeln.

Till höger: Valvbågen över läktaren efter att puts och bärlag har avlägsnats.

Putsskador mot valvbågen.

Pågående putsarbeten med muraren Stig Levinsson.

Restaurering av läktarbröst

Läktarbröset restaurerades på i princip samma sätt. Ytorna rengjordes med målatvätt och vatten. Lösa partier fästes med Acronallim aktiverat av värme. Därefter utfördes lagning respektive spackling med fint sandspackel. De lagade yorna isolerades med schellack. Grundering, retuscharmåleri utfördes med oljefärg på tub (konstnärsfärg). Avslutningsvis fernissades valvbågarna med matt tavelfernissa/terpentin i en blandning 1+3. Restaureringen utfördes av Camilla Quick, Dupoint AB, Tumba, som underkonsult.

Kompletterande målningsarbeten

Under arbetets gång beslöts att också måla om kororgeln samt manöverbordet för ljus och ljud under läktaren för att de på ett bättre sätt skulle vara avvägda mot helheten. Kororgeln som ursprungligen var grå med förgyllning i lister som enda dekor, målades i en varmare gulvit ton med kompletterande marmorering på speglar.

Putsarbeten

Handlingarna föreskrev att vapenhuset, sakristian, kapellet med förrum och vindfång, samt väggen mot väster på läktaren skulle ytputsas och kalkavfärgas. Tanken var att fräsa, laga och ytputsa de föreslagna ytorna. Under arbetets gång visade det sig att putsen generellt hade dålig vidhäftning så beslutet blev att knacka ned och helt putsa om med ny grundning, grovstockning och ytputs. På läktaren putsades även taket och väggarna mot norr och söder om, vidare putsades också trapphuset om. Putsen i vapenhuset var mera stabil och där utfördes arbetet enligt ursprunglig handling. Avfärgning ströks sex gånger.

Nyttjat bruk, grundning: Vestac hydrauliskt kalkbruk putsgrund (Kh 100/550), grovstockning: Vetac kalkbruk 1:4 ballast max 3 mm (K 100/850), ytputs: Vestac kalkbruk 1:4 ballast max 1 mm (K 100/850), avfärgning: Gotlandskalk (Byggnadshyttans Kalk AB).

Putsarbetena utfördes av PM Fasad.

Noterade fuktproblem

Vid demontering av matta och väggskydd i skrudrummet upptäcktes fukt i yttermuren. Fukten i ytterväggen i sakristian och skrudrummet konstaterades ha orsakats av markfukt. Befintlig vegetation beskars och flyttades. Dränering grävdes och platonmatta lades som fuktspärr mot muren. Ytan återfylldes med grus och makadam.

Hängrännan i taket över Marcuskapellet läckte och orsakade skador i fasaden. Detta åtgärdades. Vidare noterades fukt i yttervägsvinkeln i kapellet vilket orsakades av stopp i dagvattenledningen kopplat till stupröret. Tillfredsställande dagvattenavledning ordnades.

Fuktproblemen i norra väggpartiet i vapenhuset orsakades av en felaktigt monterad åskledare. Åskledaren flyttades.

Byggarbeten

Urglesning av bänkrader

För att vidga utrymmet i bänkkvarteren togs två bänkrader bort och bänkarna glesades ut i motsvarande grad. Bänkskärmarna, som upplevdes för höga sänktes något, skärmfälten sågades av med 30 mm i nederkant och skärmgavlarna kapades 30 mm i nederkantens anslutning till sockeln.

Byte av golv

Trägolven i sakristian och kapellet byttes då de ursprungliga golven inte gick att ta fram då de visades sig vara södersågade under de täckande mattorna. Nya trägolv av samma dimension som tidigare, 34 mm, lades in. De nya golven var av furu med täckande bredd 110 mm. Kompletterande sockel hyvlades upp lika befintlig som ersättning där den ursprungliga inte var möjlig att återmontera. Golven slipades och linoljefernissades på samma sätt som golvet i kyrkorummet.

Putsgrund i kapellets tak.

Putsen i kapellet är nedknackad.

Fuktutfällning i muren i skrudrummet.

Lagad rötskada i takbotten i kapellet.

Altarbordet av tegel rivs.

Det tidigare altaret är demonterat.

Partiella lagningar

I samband med omputsningen noterades en rötskada i taket i kapellet. Det skadade partiet av takbotten byttes.

Byggarbetena utfördes av PM Bygg AB.

Omgestaltning av koret

Framflyttning av altare

Altaret flyttades fram. Det befintliga tegelaltaret och golvförhöjningen demonterades. Den träfiberskiva som var monterade på altarringens insida demonterades och altarringen återfick därmed sin ursprungliga genomsiktighet. Altarringen delades sedan i tre delar, med de två svängda sidodelarna fast monterade och en kortare rak löstagbar mittdel. Skjutreglar monterades på altarringens insida som låsning för den lösa sektionen. Den ursprungliga blå sammetsklädseln på överliggare och knäfall bevarades. Tyg från en knäpall togs tillvara och nyttjades för att laga sidorna i anslutning till respektive del. Altaringens främre kant placerades 1200 mm från korttrappan, altaret placerades i sin tur 1000 mm bakom altarringen.

Golvet lagades partiellt där altarringen tidigare hade varit fästad. Lagningen utfördes med en pigmenterad blandning av vitcement och hydrauliskt kalkbruk på rekommendation av stenkonserverator. Kalkstensgolvet som hade varit dolt under träpodiet behandlades för att det skulle få en yta lika korgolvet i övrigt.

Det ribbade skyddet för radiatorerna vid korväggen, som tidigare i stor utsträckning hade dolts av altaret, ersattes med ett slätt skydd av en 7 mm plywoodskiva. Radiatorskyddet målades i samma kulör som väggen. För luftcirkulationens skull avlägsnades anslutningen mot golvet.

Nytt altarbord

Handlingarna föreskrev att det befintliga altaret skulle flyttas. Under arbetets gång aktualiserar frågan om att skapa ett nytt altarbord istället för att riva och återmura det befintliga altaret. Det dåvarande murade vitslammade massiva altaret tillkom i samband med kyrkans omgestaltning på 1960-talet och ersatte då i sin tur ett tidigare träaltare.

Arkitekt Bo Ahlqvist ritade ett nytt altare utifrån församlingens önskemål. Det nya altaret har en öppen konstruktion, altarskivan bärs av tre murade skivlika stöd, varav de yttersta står i vinkel och det centrala följer kalkstensskivans längdriktning. Benen murades av rött tegel med en vit fog (lika kyrkans valvbågar), varav stödet i mitten putsades och avfärgades vitt. I det centrala stödet, som är vänt mot kyrkorummet, lämnades en glasad öppning i form av ett kors. Den befintliga kalkstensskivan och kalkstenssockeln som altaret vilar på återanvändes.

Det nya altarbordet är uppmurat och altarringen är kapad.

Skrudrum

Ny textilförvaring med möjlighet till liggande förvaring ordnades i skrudrummet. För att skapa bättre utrymme i skrudrummet flyttades de befintliga garderobsskåpen och kassaskåpet till det intilliggande kapprummet. Nytt skrudskåp i björk beställdes av Gotlandsbyggen AB Snickerifabriken modell A. Bredd 1300 mm, djup 1300 mm och höjd 900 mm.

Övriga fasta skåpsenheter, fem väggskåp och ett garderobsskåp, med vitlaminerade stommar och luckor av björk beställdes från Ballingslöv.

Sakristian

Handlingarna föreskrev att altarhyllan på den södra väggen skulle flyttas till den norra väggen för att bereda plats för kassaskåpet. Hyllan fick en ny utformning genom att stenskivan sågades upp i tre plattor som återanvändes som hylla och konsoler. Hyllan med mått 280 x 1100 mm och konsolerna med måtten 100 x 400 mm. Konsolerna snedsågades, synliga sidor polerades, kanterna rundades. Konsolerna murades in i väggen.

Under processens gång beslöts att kassaskåpet istället skulle placeras i kapprummet (rum 214). Altarhyllan behölls på befintlig plats på den södra väggen men med det nya utförandet enligt handling.

Predikstolen

En av punkterna i restaureringsprogrammet omfattade en eventuell ommålning av änglarna på predikstolen. Vid en besiktning av konservatorsenheten vid Jönköpings läns museum konstaterades att bemålningen på predikstolen låg nära sitt originalutförande, förgyllningar tillsammans med monokrom, ljus gråvit bemålning. Detta gjorde att frågan om eventuell ommålning i annan kulör avskrevs. Predikstolen åtgärdades inte.

Översikt av kyrkorummet under pågående arbete.

Övriga arbeten

Ljuskronor

Ljuskronorna i kyrkorummet sågs över, de rengjordes och försågs med motordrivna lyftanordningar.

Ventilationskanal vind

Ventilationskanalen på vinden flyttades till annat läge. Handlingen föreskrev att en ny landgång skulle uppföras. Beslutet blev att den tidigare bärningen för ventilationen gjordes till landgång och bredades mittför lyftanordningarna för takkronorna samt att ett nytt bärverk för ventilationskanalen uppfördes. I samband med arbetena på vinden togs också inspektionsöppningar med luckor upp.

Sammanfattning

De aktuella arbetena omfattade bland annat:

- invändig ommålning av kyrkorum; tak, bänkar och efter tilläggsbeslut även väggar
- invändig ommålning av vapenhus
- ommålning av samtliga fönster, dörrar och listverk
- kalkavfärgning och omputsning av läktare, sakristia, vindfång vid entréer samt Marcuskapellet
- byte av golv i sakristia och kapell
- framflyttning av altare, delning av altarring
- omgestaltning av altarbordet
- inredning av skrudrum

Utvärdering

Slutbesiktning ägde rum den 15 december 2000. Arbetena har genomförts under antikvarisk kontroll av läns museet med byggnadsantikvarie Britt-Marie Börjesgård som kontrollant. Läns museet följde restaureringen löpande och hade inget att invända vad gäller arbetenas utförande, då dessa hade genomförts på ett antikvariskt

Vid slutbesiktningen på plats i kyrkan från vänster församlingens representant Stieg Petterson, målare Jan Håkansson och arkitekt Bo Ahlqvist tillika projektledare.

tillfredsställande sätt.

Vid slutbesiktningen påtalades en färgavvikelse vad gäller sido-bänkarna. Vidare var de beslag som fäster bänkarna i golvet inte inmålad, dessa arbeten utfördes under sommaren 2001 de veckor då kyrkan var stängd.

De aktuella åtgärderna hade genomförts på ett ur antikvarisk synvinkel tillfredsställande sätt och i enlighet med länsstyrelsens beslut och läns museets anvisningar varför de godkändes.

Antikvariska noteringar

Äldre färgsättning

Inför målningen av fönstren noterades tre lager färg, det första skiktet var grått, det andra gulvitt och det tredje ljusgrått.

På takbjälkarna fanns också rester av äldre målning, bjälkarna var bruna och de flankerande listerna var beigebruna.

Skydd av orgeln

För att skydda orgelverket mot damm i anslutning till pågående arbeten gjordes en skyddsintäckning av plast. En spegel placerades som dammindikator på orgelhuset.

När sedan putsarbetena visades sig bli mera omfattande än ursprungligen planerat så uppmärksammades problem med alltför hög luftfuktighet och då framförallt samband till putsavvattningen. En tillfällig avfuktare installerades i anslutning till orgeln för att hålla luftfuktigheten inom föreskrivna värden.

Spår av äldre utförande

I Marcuskapell, efter att mattan hade avlägsnats framkom spår i golvet troligen efter en tidigare kakelugn.

Referenser

Arkiv

Antikvarisk-topografiska arkivet (ATA). Stockholm.

Jönköpings läns museum. Topografiska arkivet.

Tryckta källor

Haas, Jonas. 2006. *Kulturbeskrivning och bedömning Nässjö nya kyrka*. Jönköpings läns museum, byggnadsvårdsrapport 2006:15.

Sandgren, Eva. 1996. *Nässjö kyrka – kyrkobereskrivning*. Eksjö.

På takbjälkarna fanns spår efter äldre målningsskikt.

I golvet i kapellet syntes spår, troligen efter en kakelugn.

Under beslagen fanns spår av dörrarnas ursprungliga färgställning.

Tekniska och administrativa uppgifter

Länsstyrelsens tillstånd:	225-12797-99, 225-14128-99
Jönköpings läns museums dnr:	578/99, 8/00
Byggherre och fastighetsägare:	Nässjö församling
Projektledare:	Bo Ahlqvist, Construo
Arkitekt:	Bo Ahlqvist, Construo
Huvudentreprenör:	PM Bygg AB
Underentreprenör måleri	Rune Håkansson's Måleri AB
Underentreprenör puts	PM Fasad AB
Antikvarisk kontrollant:	Britt-Marie Börjesgård
Rapportansvarig:	Britt-Marie Börjesgård
Foto:	Britt-Marie Börjesgård, Camilla Quick, Jonas Haas
Slutbesiktning:	15 december 2000
Län:	Jönköpings län
Kommun:	Nässjö kommun
Socken:	Nässjö stad
Fastighetsbeteckning:	Kyrkan 4:1
Belägenhet:	Digitala fastighetskartans blad Nässjö 63E 9iS.

Dokumentationsmaterialet förvaras i Jönköpings läns museums arkiv.

Bilagor

Bilaga 1

Fotografier.

Bilaga 2

Materialspecifikation måleri.

Bilaga 3

Ritningar.

Bilaga 1

Fotografier tagna under processen och i samband med slutbesiktningen.

Ovan och till vänster: Valvbågarnas konstruktion framträdde när putsen knackades ned.

Åskledaren på norra fasaden var felaktigt monterad vilket ledde till fuktproblem i vapenhuset.

Pågående grundmålning av bänkarna.

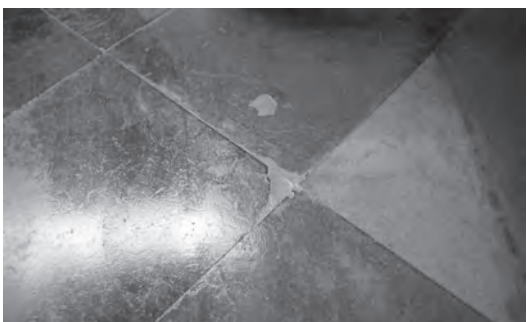
Det nya altarbordet med den delade altarringen.

Bjälkarna i taket under läktaren målades i samma färgskala som bjälkarna i kyrksalen.

Altarringens tidigare placering syntes i golvet, då den ytan över tid inte har bonats på samma sätt som kalkstensgolvet i övrigt.

Skador i stenen lagades.

Vid slutbesiktningen påpekades att bänkbeslagen inte var innmålade.

Översiktsbild av kyrkorummet.

Valvbågen efter restaureringen.

En av de nymålade bänkarna med den nya dynan.

Kapellet med nyputsade väggar.

Gavlarna målades i en mörkare kulör än rygg och sits.

Fotografieri tagna av Camilla Quick, Dupoint AB.

Tillfällig demontering av krucifixet.

Takbjälken målades i en mörkare kulör än de flankerande listerna.

Jan Håkansson målar en av takbjälkarna.

Översikt från läktaren.

Trägolvet har slipats.

Pågående restaurering / konservering av valvbågarnas dekormåleri.

Jan Håkansson stryker trägolvet med lasyrolja.

Jan och Rune Håkansson.

Nedknackning av puts.

Pågående putsning.

Finputsning.

Fabrikat Målningsmaterial Nässjö Kyrka

Rune Håkansson's Måleri AB

Rune Håkansson

Kalkfärg

Fabrikat: Byggnadshyttans Kalk AB
Typ: Vedbränd, våtsläckt Gotlandskalk

Spackelmassa

Olje-, alkyd-, och latexspackelmassa

Spackelmassa till linoljebaserade målningsbehandlingsmaterial skall vara industritillverkad spackelfärg av typ linolje-, uretan-, och alkydspackel.

Fabrikat: Alcro Millspackel
Typ: Linoljespackel

Kitt

Limkitt till temperamålning skall bestå av animaliskt lim och krita pigmenterat med lite guldockra i ton med träet.

Fabrikat: Framställs av Håkansson's Måleri AB
Typ: -

Limfärg, emulsionsfärg

Emulsionsfärg till målning på sidobänkar skall vara äggoljetempera.

Fabrikat: Framställs av Håkansson's Måleri AB
Typ: Äggvite, linolja, terpentin och torra pigment

Emulsionsfärg till målning av väggar och radiatorskärm skall vara linoljebaserad.

Fabrikat: Engwall O. Claesson AB
Typ: Emulsionsfärg

Limfärg på trä E & C

Lackfärg m.m.

Grund- och täckfärg till målning på trä och metall inomhus skall vara linoljefärg utan alkydinblandning.

Fabrikat: Engwall O. Claesson AB
Typ: Credo Linoljefärg Grund, Credo Linoljefärg Blank, Credo Linoljefärg Matt

Grundfärg till målning på sidobänkar skall vara svagt zinkvittpigmenterad linoljefärg utspädd med lacknafta.

Fabrikat: Engwall O. Claesson AB
Typ: Framställs av Håkansson's Måleri AB

Färg till radiatorer och rör skall vara alkylbaserad radiatorfärg.

Fabrikat: Alcro
Typ: Radiatorfärg

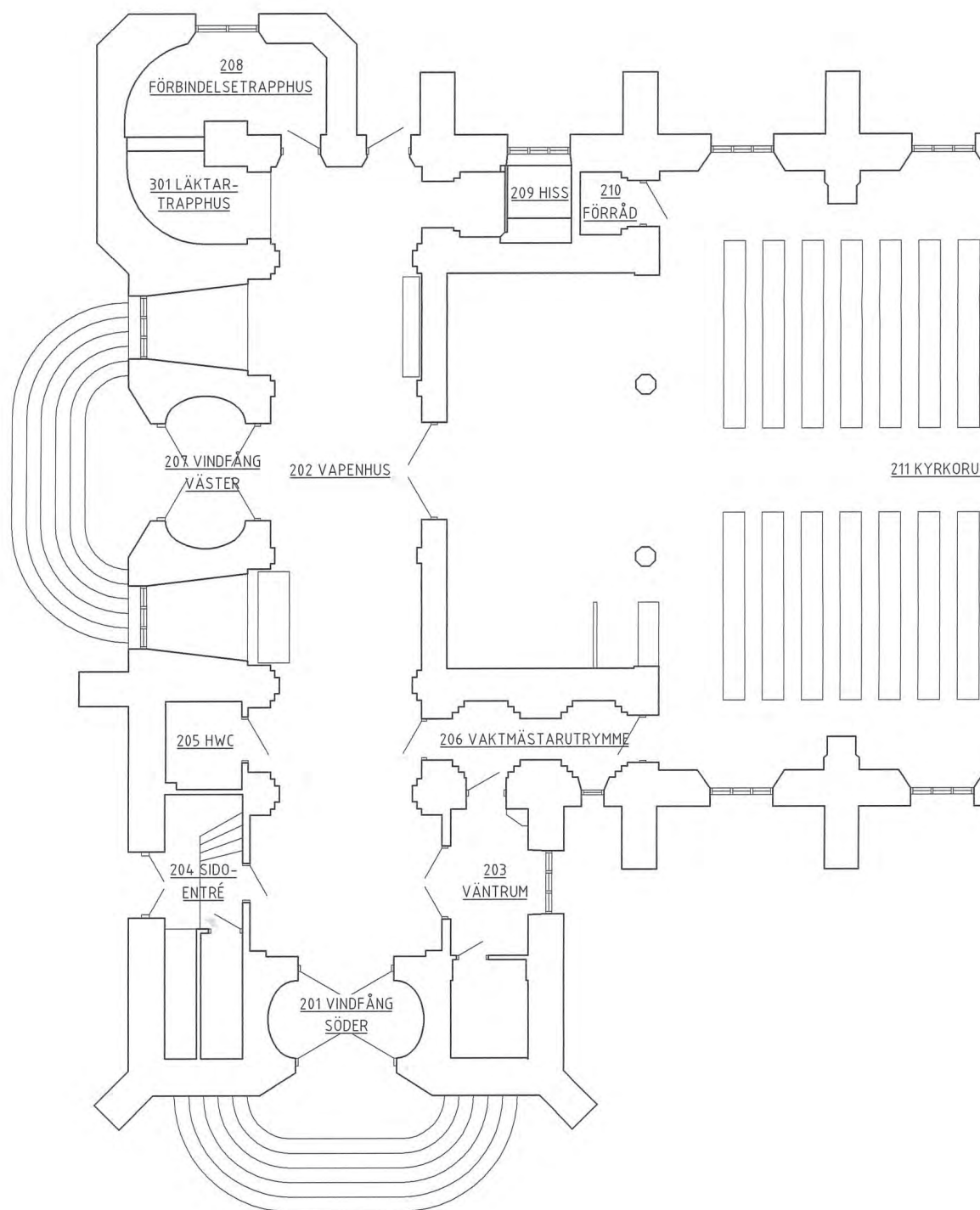
Klarlack, olja, bets, lasyrfärg

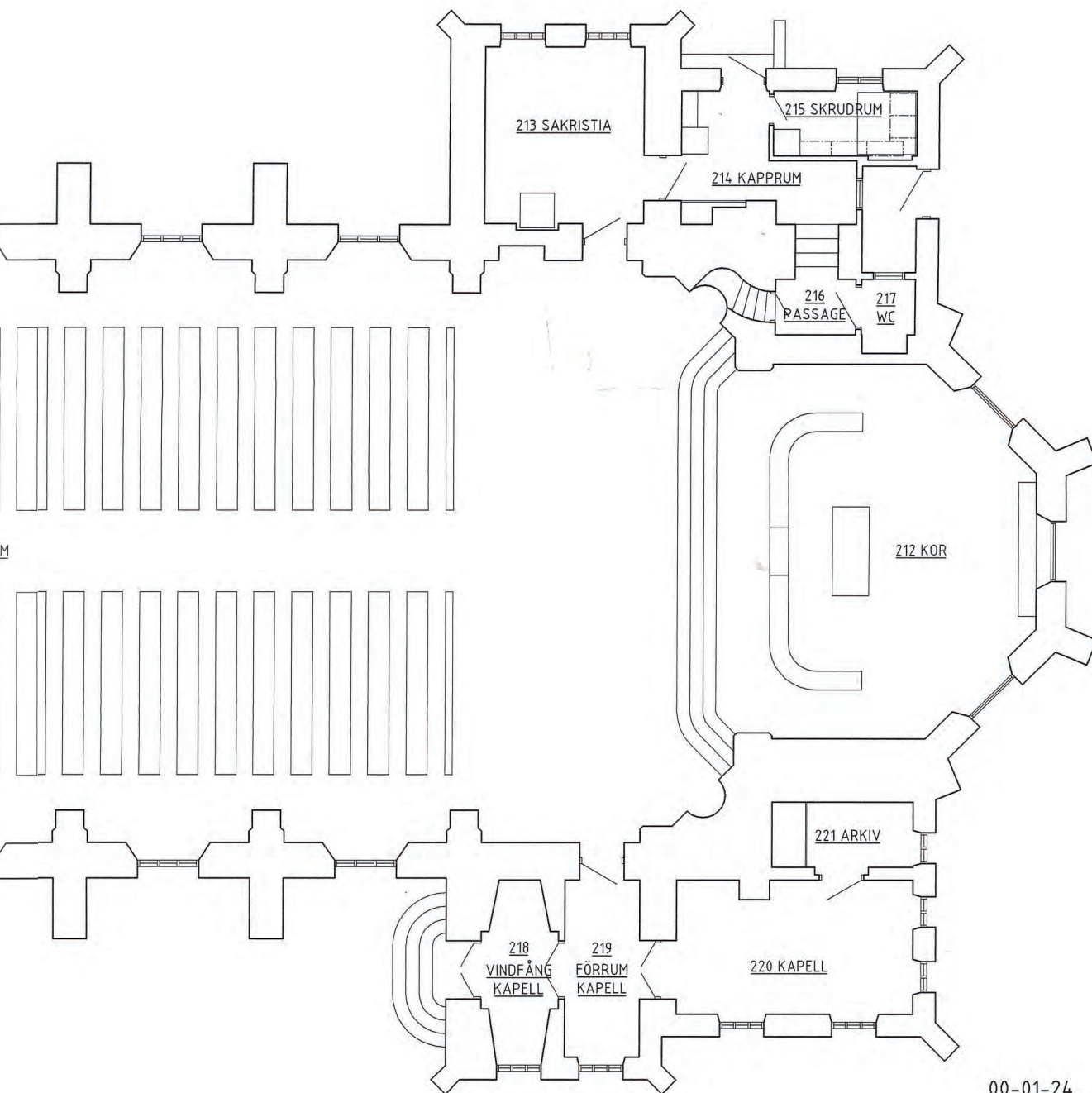
Klarlack till trägolv och dörrtrösklar skall vara linoljefernissa.

Fabrikat: WIBO Färg AB
Typ: Linoljefernissa *Engwall O. Claesson*

Bilaga 3

Ritningar

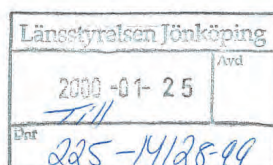

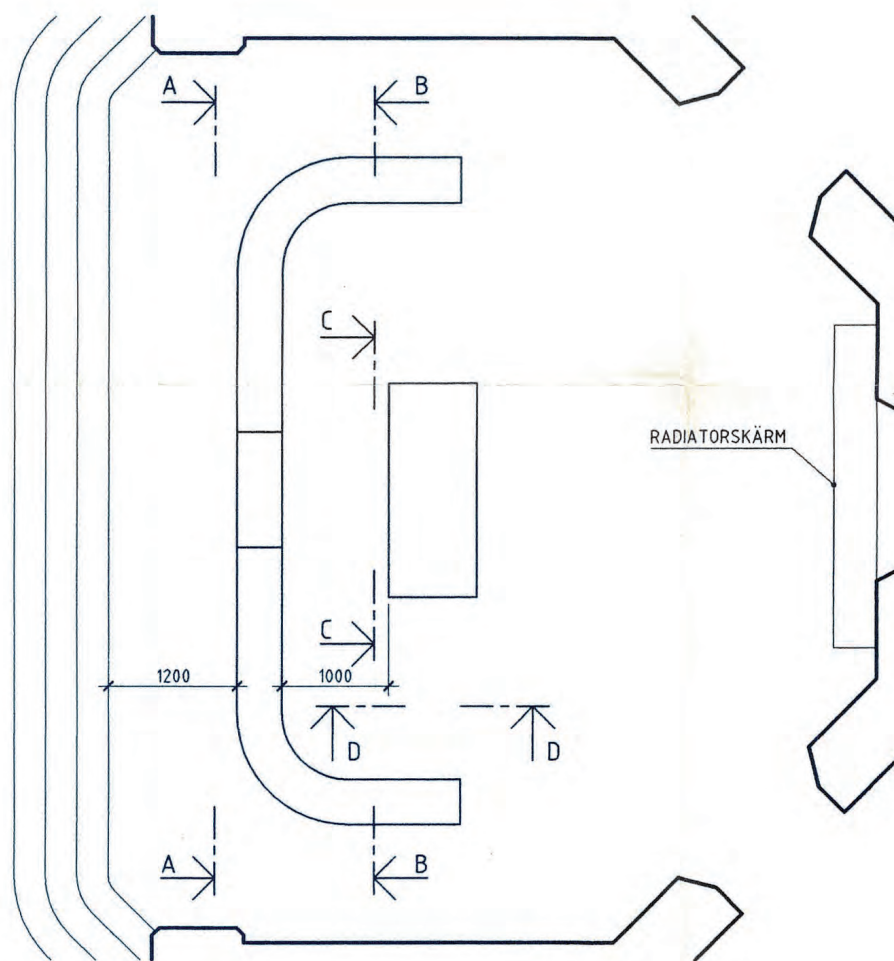
00-01-24

~~99-11-30~~

99-11-30				
BET	ANT	ÄNDRINGEN AVSER	DATUM	SIGN
PRELIMINÄR HANDLING				
KYRKAN 4, NÄSSJÖ KOMMUN				
NÄSSJÖ STADSKYRKA				
 Construo			CONSTRUO AB LINGONSTIGEN 3 571 37 NÄSSJÖ 0380-192 65	
UPPDRAG NR	RITAD/KONSTR AV		HANDLÄGGARE	
98:4	B. A.		Bo Ahlqvist	
DATUM	ANSVARIG			
RENOVERING OCH RESTAURERING				
HUVUDRITNING				
PLAN 2 (BOTTENPLAN)				
SKALA	NUMMER			BET
1:100	A03-61-1			

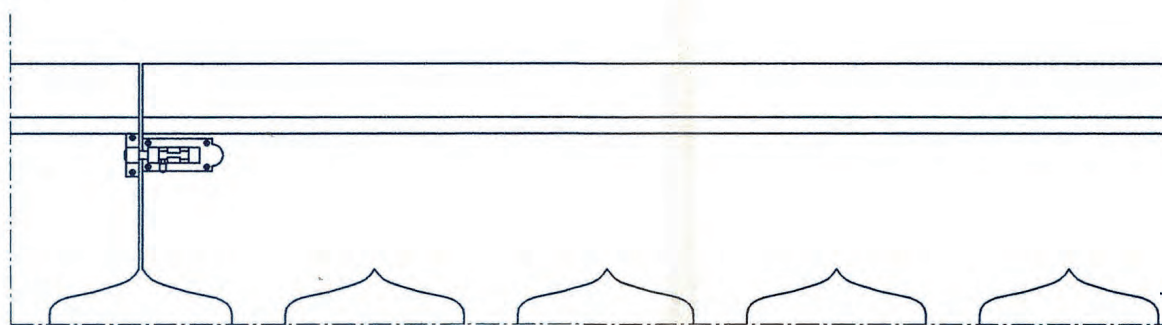
212 KOR

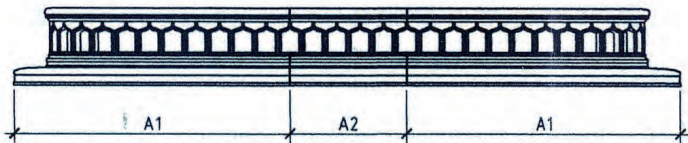
PLAN

DETALJER

SKALA 1:5

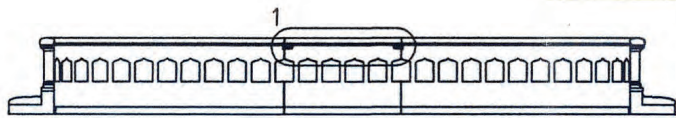

1

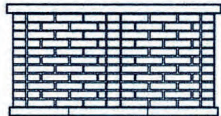

A

- A1 ALTARRING, FAST DEL
A2 ALTARRING, FLYTTBAR DEL

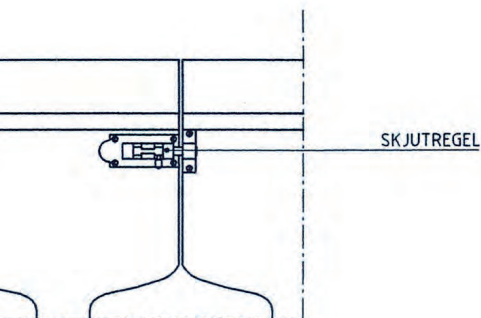
B

C

D

FÖRKLARINGAR

MÄTTSÄTTNING AVSER MÅTT TILL FÄRDIGA YTOR.

KODBETECKNINGAR (- XBD.1 ETC) HÄNVISAR TILL ENTREPRENADBESKRIVNING.

FÖRESKRIFTER

MATERIAL OCH UTFÖRANDE

- ALTARE - XBE.1
ALTARET PLACERAS PÅ EN HÅRD 3 MM TRÄFIBERSKIVA.
DET ÅTERUPPFÖRS MED SAMMA UPPBYGGNAD I MATERIAL,
YTSTRUKTUR OCH HANTVERKSMÄSSIGA UTFÖRANDE SOM
BEFINTLIGT.
DET ÅTERUPPMURAS SÅ LÅNGT MÖJLIGT MED BEFINTLIG
TEGELSTEN.
- ALTARRING - XBF.1
EJ URSPRUNGLIG TRÄFIBERSKIVA PÅ ALTARRINGENS INSIDA
AVLÄGSNAS SÅ ATT GENOMSIKTLIGHETEN ÅTERSTÄLLS.
ALTARRINGEN DELAS I 3 DELAR. DE YTTRE DELARNA
ÅTERMONTERAS FAST, MITTDEL FLYTTBAR.
KLÄDSEL KOMPLETTERAS I SNITTYTORNA MED TYG I TYP
OCH KVALITET LIKA BEFINTLIGT.
2 ST FÖRZINKADE SKJUTREGLAR.
- MÅLNING - LCS.224
- RADIATORSKÄRM - XBB.1
RIBBAD FRONT AVLÄGSNAS OCH ERSÄTTS MED 7 MM
PLYWOODSKIVA.
ANSLUTNING TILL GOLV AVLÄGSNAS SÅ ATT FRI
LUFTCIRKULATION VID RADIATORN ERHÅLLES.
- MÅLNING - LCS.224

BET	ANT	ÄNDRINGEN AVSER	DATUM	SIGN
-----	-----	-----------------	-------	------

FÖRFRÅGNINGSUNDERLAG

KYRKAN 4, NÄSSJÖ KOMMUN
NÄSSJÖ STADSKYRKA

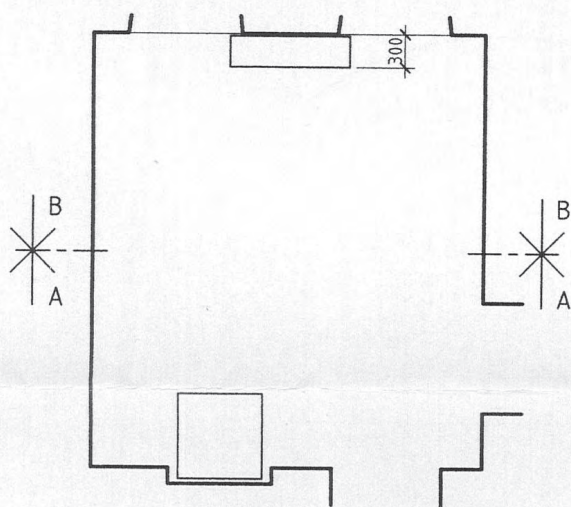
CONSTRUO AB
LINGONSTIGEN 3
571 37 NÄSSJÖ
0380-192 65

UPPDRAG NR 98:4	RITAD/KONSTR AV B. A.	HANDLÄGGARE Bo Ahlqvist
DATUM 00-02-15	ANSVARIG	

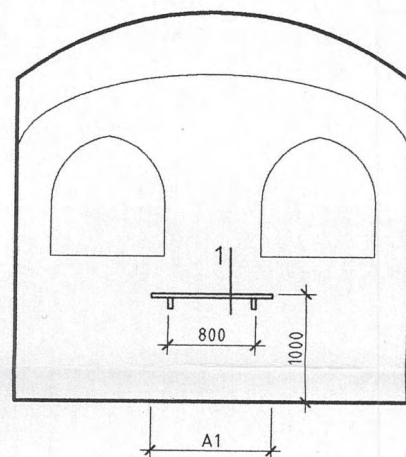
RENOVERING OCH RESTAURERING
RUMSKOMPLETTERING RUM 212
UPPSTÄLLNING

SKALA 1:50	NUMMER A44-02-2	BET
---------------	--------------------	-----

213 SAKRISTIA

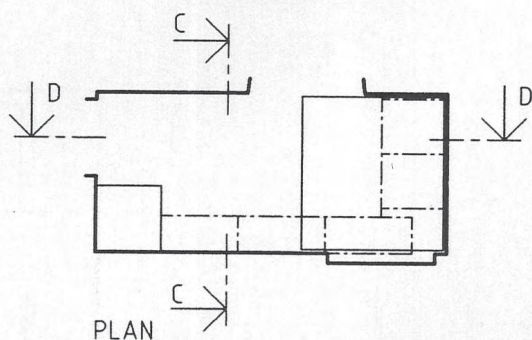
PLAN

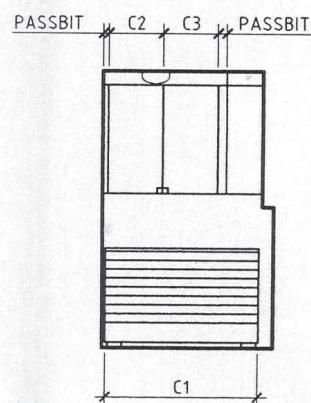
A

A1 VÄGGALTARE

215 SKRUDRUM

PLAN

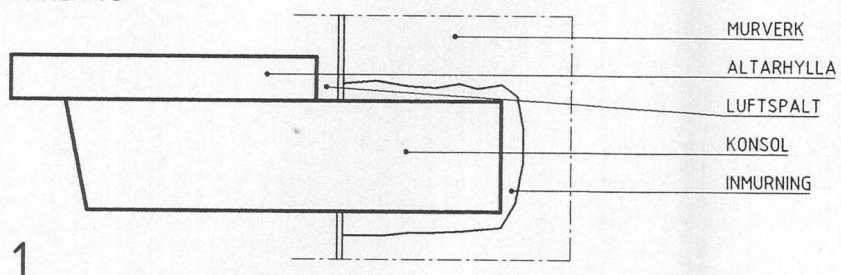

C

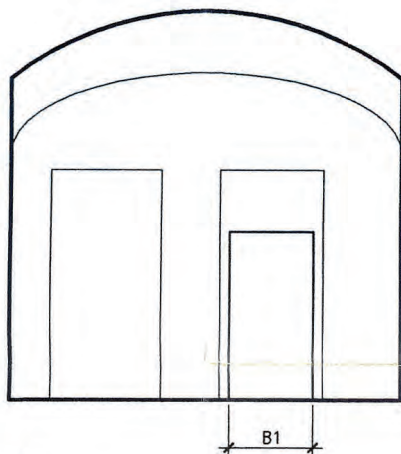
- C1 SKRUDSKÅP
- C2 VÄGGSKÅP 500 MM x 581 MM x 988 MM, V
- C3 VÄGGSKÅP 500 MM x 581 MM x 988 MM, H

DETALJER

SKALA 1:5

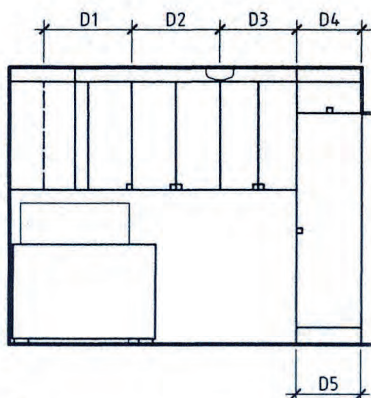

1

B

B1 KASSASKÅP

D

- D1 VÄGGSKÅP TYP T8-HÖRN HÖGER, V
D2 VÄGGSKÅP TYP T8
D3 VÄGGSKÅP TYP T7
D4 VÄGGSKÅP TYP OT6-290
D5 GARDEROBSKÅP TYP GK6, H

FÖRKLARINGAR

MÄTTSÄTTNING AVSER MÅTT TILL FÄRDIGA YTOR.

BETECKNINGAR:

□ STÄNGNINGSBESLAG/HANDTAG

KOBBETECKNINGAR (- XBD.1 ETC) HÄNVISAR TILL ENTREPRENADBESKRIVNING.

FÖRESKRIFTER

MATERIAL OCH UTFÖRANDE

ALTARHYLLA - XBD.3
EFTER DEMONTERING SÅGAS BEFINTLIG ALTARHYLLA UPP I 3
PLATTOR SOM ÅTERANVÄNDS SOM HYLLA OCH KONSOLER.
1 ST HYLLA 280x1100 MM
2 ST KONSOLER 100x400 MM (SNEDSÅGADE, SE DETALJ 1)
SYNLIGA SIDOR SKALL VARA POLERADE, KANTER RUNDADA
ELLER FASADE.
KONSOLER INMURAS I VÄGG OCH HYLLA FÄSTS VID
KONSOLER MED HÄRDPLASTLIM.

KASSASKÅP - XBD.1

SKRUDSKÅP - XBD.2
GOTLANDSBYGGEN AB SNICKERIFABRIKEN, MODELL A, B=1400
MM D=1300 MM H=900 MM, UTFÖRANDE I BJÖRK,
TRÄGLIDLISTER, KLARLACKAT, DRAGHANDTAG BALLINGSLÖV
HG-131, TYGKLÄDDA ILÄGGSSKIVOR.
LEVERERAS DEMONTERBART.

FASTA SKÅPENHETER - XBD.1
BALLINGSLÖV AB, VITLAMINERADE STOMMAR, LUCKOR TYP
SEKEL BJÖRK NATUR, HANDTAG HG-131.
PASSBITAR OCH SOCKLAR ENLIGT FABRIKSSTANDARD.
TAKANSLUTNING FANERAD MED BJÖRK NATUR.
SKÅP C2 OCH C3 I PRINCIP ENLIGT TYP T5 MEN MED DJUP 581
MM.
SKÅP C2 OCH C3 FÖRSES MED FÖRSTÄRKT UPPHÄNGNING
MED VINKELBESLAG SAMT FÖRANKRAS ÄVEN I SIDOVÄGGAR.

BET	ANT	ÄNDRINGEN AVSER	DATUM	SIGN
-----	-----	-----------------	-------	------

FÖRFRÅGNINGSUNDERLAG

KYRKAN 4, NÄSSJÖ KOMMUN
NÄSSJÖ STADSKYRKA

Construo

CONSTRUO AB
LINGONSTIGEN 3
571 37 NÄSSJÖ
0380-192 65

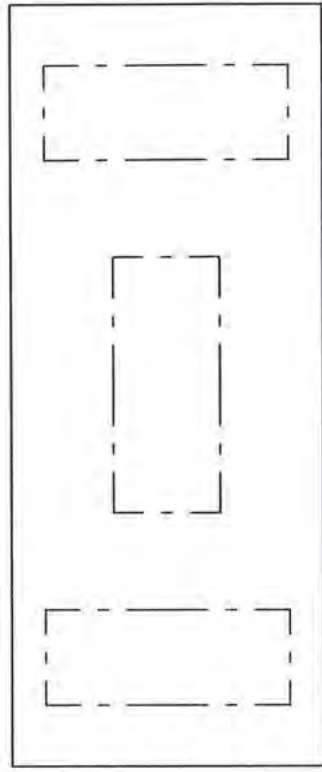
UPPDRAG NR 98:4	RITAD/KONSTR AV B. A.	HANDLÄGGARE Bo Ahlqvist
DATUM 00-02-15	ANSVARIG	

RENOVERING OCH RESTAURERING
RUMSKOMPLETTERING RUM 213 OCH 215
UPPSTÄLLNING

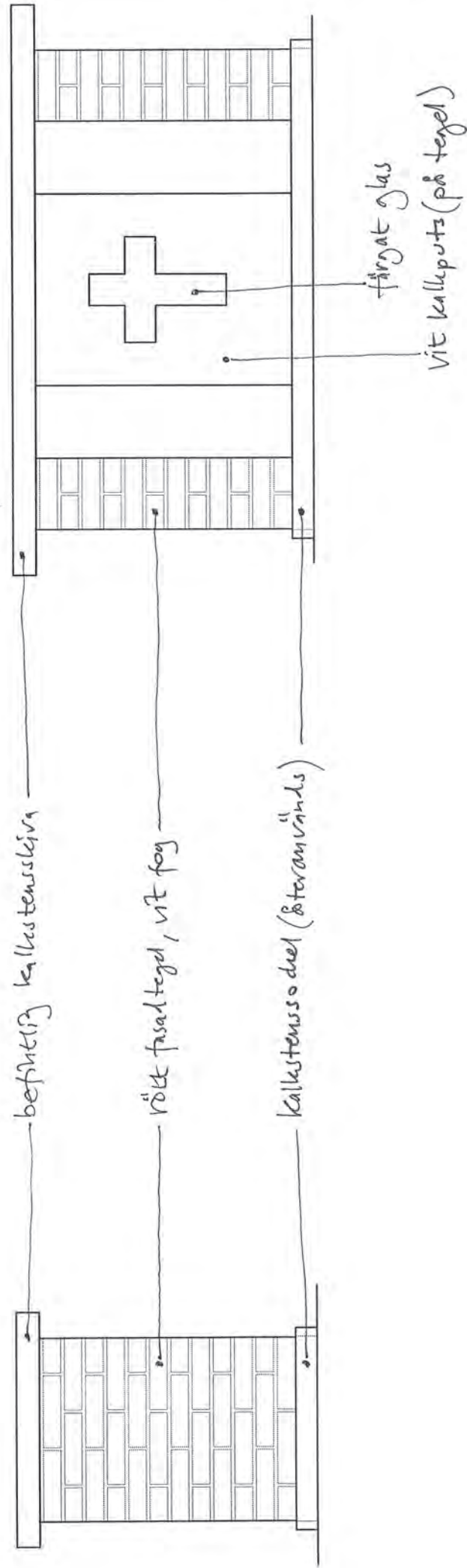
SKALA 1:50	NUMMER A44-02-1	BET
---------------	--------------------	-----

NÄSSJÖ KYRKA

Förslag till altare

PLAN

Under 2000 genomfördes en invändig restaurering av Nässjö nya kyrka.
Kyrkorummet målades om och bänkinredningen fick en ny färgställning.
Koret omgestaltades för att kunna fira mässa versus populum.